

הפרת "כללי שיתוף הפעולה בשיח" בבדיחה היהודית

רחל רוזנר*

תקציר

מטרת המאמר היא לבחון האם "עקרון שיתוף הפעולה" הפועל בשיח (Grice, 1975) חל על בדיחות בכלל ועל בדיחות יהודיות בפרט, ואם כן – באיזו מידה חל. הבדיחות הנדונות נבחרו מתוך האוסף המונומנטלי של דרויאנוב, "ספר הבדיחה והחידוד", אוסף של בדיחות מן העיירה היהודית במזרח אירופה מסוף המאה ה-19 עד תחילת המאה ה-20. הגישה המחקרית היא עיונית: עיון צמוד-טקסט ובחירה של 17 בדיחות רלוונטיות מתוך מאות שנקראו, ניתוחן ועמידה על הקשר ביניהן ובין תיאוריות על מהות ההומור והתאוריה הפרגמטית של כללי השיח. כיוון שאפשר לראות בבדיחה חלק מן השיח שבעל פה (שהועבר אל הכתב), המחקר מתמקד בשאלה האם חלים עליה ארבעת כללי השיח הפרגמטיים של **עקרון שיתוף הפעולה**. עיקר הטיעון מיוחד לכלל השני – "מקסימום של איכות" – והמסקנה היא **שהפרתו** ("לא אמת" במקום "אמת") היא אחת מאבני היסוד של הבדיחה. נוסף לכך מעלה ניתוח ביקורתי של הבדיחות, שלצד הפרתו של "כלל האיכות" מתוך ארבעת כללי שיתוף הפעולה, מופרים גם **כלל הנימוס** (Leech, 1983) שבסיסו במונח **תדמית** (Goffman, 1967), **והתקינות הפוליטית**.

* ד"ר רחל רוזנר, האוניברסיטה העברית והמכללה לחינוך ע"ש דוד ילין.